

Konsekwencje akcesji w obszarze ubezpieczeń

Przemysław Świder

Przystąpienie Polski z dniem 1 maja 2004 r. do Unii Europejskiej (UE) oznaczało, że stała się ona częścią jednolitego rynku (w tym także rynku ubezpieczeniowego), obejmującego swoim zasięgiem nie tylko kraje członkowskie Unii, ale i te należące do Europejskiego Obszaru Gospodarczego. W związku z tym warto jest zadać sobie pytanie o stan rozwoju rynku ubezpieczeń w 15 krajach tworzących Unię przed 1 maja 2004 i kontynuować rozważania na temat, czy – a jeśli tak, to w jakiej perspektywie czasowej i jak głęboko – fakt akcesji wpłynie na ukształtowanie się nowego lub utwierdzenie dotychczas panującego układu sił w branży ubezpieczeniowej.

Tymi zagadnieniami zajął się autor poniższego artykułu. W części pierwszej czytelnik zostanie zapoznany z konkretnymi aktami prawnymi, wybranymi przez autora jako najistotniejsze dla sektora ubezpieczeniowego, oddziałującymi na kierunki jego rozwoju bezpośrednio lub pośrednio. Część druga opisuje polskie rozwiązania prawne, transferujące zalecane lub narzucane kierunki rozwoju dla sektora przez organy unijne. W trzeciej autor skupia się nad wskazaniem już widocznych lub dopiero spodziewanych konsekwencji w perspektywie krótko, średnio i długookresowej. Autor świadomie pomija tematykę porządku prawnego Unii Europejskiej jako znaną czytelnikowi.

1. Regulacje Unii Europejskiej

A. Bezpośrednio dotyczące ubezpieczeń

Ujednolicanie i doprecyzowywanie regulacji obowiązujących na rynku ubezpieczeń odbywało się etapami z uwagi na niemożliwość dokonania tego za pomocą jednej partii aktów normatywnych, z drugiej zaś sam rynek ubezpieczeń (zarówno od strony oferty jak i oczekiwań potencjalnych klientów) podlegał szerokim przekształceniom jakościowym. Jednocześnie różnorodność panujących rozwiązań spowodowała, że wybrano drogę unifikacji za pomocą wydawanych dyrektyw, co pozwoliło poszczególnym krajom dostosowującym swoje regulacje do ogólnounijnych uwzględnić przy wprowadzaniu zmian, wynikającą np. z określonej tradycji, specyfikę ich rynków.

Na początku zajęto się stworzeniem podstawowego zestawu standardów regulujących działalność ubezpieczycieli bezpośrednich. Przyjęto wówczas, dziś traktowane jako oczywiste, regulacje dotyczące, m.in. licencjonowania działalności ubezpieczeniowej, zakazu łączenia ubezpieczeń na życie z innymi rodzajami ubezpieczeń, obowiązek tworzenia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych

i inne. Etap ten zamknęła pierwsza dyrektywa na życie z roku 1979, przy czym nadal obowiązywała zasada, iż odpowiedzialność za bezpieczeństwo firmy ubezpieczeniowej (a zatem i pośrednio za bezpieczeństwo środków wpłacanych przez klientów) ponosi organ nadzoru kraju, na którego terenie zakład ubezpieczeń prowadzi działalność, co skutkowało – w przypadku chęci rozszerzenia działalności na inne kraje – koniecznością zakładania oddzielnych spółek i każdorazowego ubiegania się o licencję w danym państwie.

W drugim etapie, zakończonym w roku 1990, skoncentrowano się na doprecyzowywaniu kwestii związanych z bezpieczeństwem funkcjonowania zakładów ubezpieczeń oraz otwarciu rynku wewnętrznego na operacje prowadzone w oparciu o swobodę świadczenia usług, a więc bez fizycznej obecności ubezpieczyciela na terenie kraju działania, czego wymagano dotychczas. Tym samym po raz pierwszy (niestety tylko w odniesieniu do ubezpieczania tzw. dużych ryzyk przemysłowych) została złamana zasada o podleganiu przez zakład ubezpieczeń nadzorowi kraju, na terenie którego zakład ubezpieczeń prowadzi działalność. Również w tym etapie zrealizowano zasadę właściwości prawnej umów ubezpieczenia i ewentualnie towarzyszących im sporów: przyjęto, że w przypadku ubezpieczeń nie na życie obowiązywać będzie zasada kraju lokalizacji ryzyka¹, zaś w przypadku ubezpieczeń na życie obowiązywać będzie zasada kraju zobowiązania².

Trzeci etap, obejmujący trzecią dyrektywę nie na życie i trzecią dyrektywę na życie (z 1992 r.), pogłębił jeszcze otwarcie rynku poprzez wprowadzenie zasady home country control, stanowiącej, że nadzór nad daną firmą ubezpieczeniową sprawuje organ państwa, na terenie którego znajduje się siedziba firmy. Uzyskanie zezwolenia na prowadzenie działalności ubezpieczeniowej w kraju macierzystym jest warunkiem wystarczającym do prowadzenia działalności również w pozostałych krajach Wspólnoty (swoboda działalności transgranicznej). Ponadto wprowadzono regulacje pozwalające na zniesienie obowiązującej do tej pory w niektórych krajach Wspólnoty kontroli cen, jak i samych produktów ubezpieczeniowych.

Etap czwarty, oprócz wprowadzonej już w życie dyrektywy dotyczącej pośredników ubezpieczeniowych oraz reasekuratorów (możliwość prowadzenia przez pośrednika lub reasekuratora działalności w każdym z krajów członkowskich na podstawie licencji uzyskanej w kraju macierzystym), przewiduje zmiany w obszarze systemu zarządzania ryzykiem, doboru i jakości kadr, zasad prowadzenia przez zakład ubezpieczeń polityki informacyjnej oraz rozpoczęcie prac w celu opracowania nowych standardów rachunkowości ubezpieczeniowej.

Szczegółowa chronologia podstawowych regulacji rynku (rozumianego jako rynek usługodawców oraz klientów) ubezpieczeń UE przedstawia się następująco:

1. Pierwsza dyrektywa komunikacyjna – przyjęta w roku 1972;
2. Pierwsza dyrektywa nie na życie – przyjęta w roku 1973;
3. Pierwsza dyrektywa na życie – przyjęta w roku 1979;
4. Druga dyrektywa komunikacyjna – przyjęta w roku 1983;

5. Druga dyrektywa na życie – przyjęta w roku 1988;
6. Druga dyrektywa nie na życie – przyjęta w roku 1990;
7. Trzecia dyrektywa nie na życie – przyjęta w roku 1992;
8. Trzecia dyrektywa na życie – przyjęta w roku 1992;
9. Czwarta dyrektywa komunikacyjna – przyjęta w roku 2000;
10. Dyrektywa w sprawie pośrednictwa – przyjęta w roku 2002.

Oprócz wyżej omówionych na szczególną uwagę – ze względu na bezpośredni wpływ, jaki będą wywierały na rynek ubezpieczeń zarówno od strony zakładów ubezpieczeń, jak i konsumentów – zasługują tzw. dyrektywy komunikacyjne (1972, 1983, 1990, 2000)³. Zawierały one zalecenia dotyczące ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych (ubezpieczenia OC), a pośrednio związane były z chęcią ułatwienia ruchu osobowego między poszczególnymi krajami Wspólnoty. Realizacja zaleceń dyrektyw komunikacyjnych ostatecznie doprowadziła do sytuacji, w której:

1. Praktycznie zniknął obowiązek kontroli ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego;
2. Za zasadę przyjęto, że ubezpieczenie OC pokrywa szkody na życiu, zdrowiu i majątku wszystkich osób za wyjątkiem kierującego pojazdem;
3. Ustalono minimalną górną granicę odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń z tytułu ubezpieczenia OC na 350 tys. EUR w przypadku szkód na zdrowiu lub życiu na jednego poszkodowanego i 100 tys. EUR w przypadku szkód materialnych lub alternatywnie 500 tys. EUR w przypadku uszkodzenia ciała i 600 tys. EUR w przypadku uszkodzenia ciała i szkód majątkowych, niezależnie od liczby poszkodowanych;
4. W każdym państwie członkowskim istnieje obowiązek utworzenia funduszu odszkodowawczego dla szkód spowodowanych przez pojazdy nieubezpieczone lub niezidentyfikowane;
5. Dla ułatwienia dochodzenia roszczeń z tytułu ubezpieczenia OC zobowiązano zakłady ubezpieczeń do wyznaczenia w każdym z krajów członkowskich tzw. przedstawicieli ds. roszczeń, którzy w języku kraju zamieszkania poszkodowanego mają obowiązek badać zgłaszane sprawy (wnioski o odszkodowanie).

B. Pośrednio dotyczące ubezpieczeń

Handel elektroniczny

Dyrektywa 99/93/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 grudnia 1999 r. w sprawie ramowych warunków Wspólnoty dla podpisu elektronicznego.

Podstawowym celem dyrektywy o handlu elektronicznym⁴ było stworzenie ram prawnych dla zapewnienia swobodnego przepływu usług społeczeństwa informacyjnego pomiędzy państwami Członkowskimi. W zapisach dyrektywy znajdziemy także regulacje odnoszące się do zasady wolności świadczenia usług oraz pojmowanej szerzej swobody działalności gospodarczej⁵.

Zakres regulacji dyrektywy obejmuje następujące grupy zagadnień:

- zasady świadczenia usług społeczeństwa informacyjnego information society services, w tym obowiązki informacyjne ciążące na usługodawcy,
- wymagania dotyczące zakresu i treści informacji handlowych (dostarczanych w ramach usług społeczeństwa informacyjnego), w tym szczególne wymagania wobec informacji pochodzących od przedstawicieli wolnych zawodów, a także problematykę przesyłania informacji niezamówionych,
- zawieranie umów za pomocą środków elektronicznych (handel elektroniczny),
- odpowiedzialność dostawców usług społeczeństwa informacyjnego.

Dla potrzeb niniejszego artykułu skoncentrujemy się na obszarze trzecim, tj. na zasadach zawierania umów za pomocą środków elektronicznych, jako tym, który może odegrać największą rolę w kształtowaniu się rynku ubezpieczeń. Dyrektywa 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 maja 1997 r., w art. 9 ust. 1, nakłada na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia skutecznej prawnie możliwości zawierania umów drogą elektroniczną. Ważność umowy nie może być kwestionowana z tego powodu, że została ona zawarta drogą elektroniczną. Jednocześnie jako wyjątek od zasady dopuszczono, by niektóre kategorie umów pozostały poza sferą obrotu elektronicznego. Chodzi tu, m.in. o umowy przeniesienia własności nieruchomości, umowy dokonywane z udziałem władz publicznych oraz umowy ze sfery prawa rodzinnego i spadkowego.

Propozycje zawarcia umowy kierowane za pomocą środków elektronicznych powinny spełniać określone wymogi. Zgodnie z art. 10. Dyrektywy usługobiorca powinien być powiadomiony przed złożeniem zamówienia o kolejnych etapach procedury prowadzącej do zawarcia umowy, tj. o tym, czy tekst umowy będzie zapisany przez usługodawcę oraz czy będzie on dostępny dla usługobiorcy, a także o językach, w których umowa może być zawarta. Samo zawarcie umowy dokonuje się przez potwierdzenie odebrania zamówienia skierowanego do usługodawcy na skutek jego propozycji zawarcia umowy. Propozycja zawarcia umowy ze strony usługodawcy jest traktowana jako zaproszenie do rozpoczęcia rokowań lub oferta. Z kolei zamówienie pochodzące od usługobiorcy może być odpowiednio: ofertą, kontrofertą lub oświadczeniem o przyjęciu oferty. Za każdym razem, usługodawca powinien niezwłocznie potwierdzić usługobiorcy poprzez sieć odebranie zamówienia. W zależności od tego, czy zamówienie będzie (jak wskazano wyżej) ofertą, kontrofertą, czy oświadczeniem o przyjęciu oferty, potwierdzenie jego odebrania będzie potwierdzeniem zawarcia umowy, oświadczeniem o przyjęciu oferty lub kontrofertą. W ostatnim przypadku do zawarcia umowy potrzebne będzie kolejne zamówienie usługobiorcy oraz potwierdzenie jego otrzymania przez usługodawcę.

Europejska Karta Zdrowia

Europejska Karta Zdrowia (EKZ) stanowi dokument, na podstawie którego wszyscy obywatele Unii Europejskiej mogą korzystać z pomocy lekarskiej w cza-

się podróży do innych państw członkowskich⁶. EKZ ma umożliwić szybką identyfikację pacjenta i leczenie, którego koszty zwracać będzie jego ubezpieczyciel.

EKZ zastąpiłaby druki E111, a stopniowo także i inne formularze używane przez obywateli UE przebywających tymczasowo nie w swoim państwie (E128 dla osób zatrudnionych w innym państwie, E129 dla studentów, E119 dla poszukujących pracy i E112 dla mieszkańców regionów przygranicznych). Z czasem EKZ stanie się ujednoczoną kartą elektroniczną, ale Komisja nie zaproponowała jeszcze terminu jej wprowadzenia ze względu na znaczne różnice między kartami i systemami w poszczególnych państwach członkowskich. Do tego czasu na europejskich kartach muszą być umieszczone podstawowe informacje niezbędne do identyfikacji pacjenta, nawet jeśli równoległe będą one zapisane na niej także elektronicznie. Komisja proponuje, aby karty zawierały następujące dane: nazwisko i pierwsze imię jej posiadacza, jego numer identyfikacyjny, datę ważności karty, kod ISO (Międzynarodowej Organizacji Standaryzacyjnej) państwa członkowskiego wydającego kartę, numer identyfikacyjny lub nazwę instytucji ubezpieczającej i numer karty. EKZ ma też obowiązywać w krajach Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (Islandia, Liechtenstein, Norwegia i Szwajcaria). Obecnie prowadzone są przygotowania techniczne w porozumieniu z państwami członkowskimi i instytucjami zajmującymi się ubezpieczeniami zdrowotnymi.

2. Odzwierciedlenie regulacji europejskich w prawie polskim

Na wstępie zaznaczyć należy, iż 1 maja 2004 r. nie był pierwszym dniem funkcjonowania rynku ubezpieczeniowego według standardów europejskich. Faktycznie standardy te wdrażane były stopniowo już od 1990 roku, kiedy to weszła w życie ustawa o działalności ubezpieczeniowej⁷. Na stopniowe osiąganie tychże standardów miały również wpływ procesy dostosowawcze, poprzedzające przystąpienie Polski do WTO (liberalizacja rynku i konkurencja) oraz do OECD (liberalizacja i niedyskryminacja); stowarzyszenie Polski z UE oraz przygotowania czynione przed samym wstąpieniem Polski do UE. Można powiedzieć, że większość rozwiązań zgodnych z prawem wspólnotowym zaczęła funkcjonować u nas na długo przed akcesją, choć z zastrzeżeniem, iż dotyczyły one rynku nie będącego jeszcze rynkiem wspólnotowym. Uchwalenie przez Sejm w 2003 roku pakietu ustaw ubezpieczeniowych⁸ oraz planowana na rok 2005 nowelizacja tych aktów prawnych⁹ należy traktować raczej jako uporządkowanie dotychczas obowiązujących rozwiązań, choć przyznać należy, że w niektórych obszarach doprowadziło do zafunkcjonowania rozwiązań bardziej kompleksowych czy rozwiązań jeszcze ściślej dopasowujących się do unijnych „zaleceń”.

Ustawa o działalności ubezpieczeniowej

Ustawa ta reguluje zasady podejmowania działalności przez krajowe i zagraniczne zakłady ubezpieczeń (w tym wymagania stawiane tekstom tzw. warunków ogólnych ubezpieczenia¹⁰, kalkulacji składek oraz likwidacji szkód), określa zasady prowadzenia przez nie gospodarki finansowej, zasady funkcjonowania

nadzoru ubezpieczeniowego, zasady wykonywania zawodu aktuarium, formę samorządu ubezpieczeniowego.

Zawarte w ustawie regulacje dostosowują ten obszar do wymogów określonych w prawie wspólnotowym. W szczególności na wspomnienie zasługują tu następujące kwestie:

- wprowadzenie zapisu¹¹ umożliwiającego swobodne świadczenie usług ubezpieczeniowych na podstawie tzw. jednolitej licencji¹², uzyskanej w macierzystym państwie siedziby zakładu ubezpieczeń. Zakłady ubezpieczeń z macierzystą siedzibą w Polsce będą mogły wykonywać działalność ubezpieczeniową na terenie dowolnego państwa członkowskiego UE, a zagraniczne zakłady ubezpieczeń mogą rozpocząć działalność na terytorium RP
- w obu przypadkach warunkiem wystarczającym będzie posiadanie licencji w państwie macierzystym;
- artykuł 13. ustawy nakłada na zakłady ubezpieczeń obowiązek umieszczenia w umowie ubezpieczenia informacji dla klienta o podstawowych pojęciach i mechanizmach funkcjonowania umowy ubezpieczenia na życie¹³;
- artykuł 14. ustawy mówi o konieczności odrębnego traktowania ubezpieczenia ochrony prawnej, co faktycznie oznacza, że tego typu umowa nie może obejmować jakichkolwiek innych ryzyk. Jednocześnie przyznano klientowi prawo swobodnego wyboru pełnomocnika procesowego w postępowaniu sądowym lub administracyjnym¹⁴;
- od dnia przystąpienia Polski do UE organ nadzoru ma prawo do zgłaszania sprzeciwu w przedmiocie nabycia akcji lub praw z akcji krajowego zakładu ubezpieczeń w ilości zapewniającej przekroczenie odpowiednio 20%, 33%, 50% na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy lub udziału w kapitale zakładowym w sytuacjach wskazanych w artykule 35. ustawy¹⁵;
- w artykułach 27., 28., 29. wprowadzono precyzyjne regulacje dotyczące kwalifikacji minimum połowy członków zarządu i rad nadzorczych krajowych zakładów ubezpieczeń¹⁶.

Ustawa o ubezpieczeniach obowiązkowych, ubezpieczeniowym funduszu gwarancyjnym i polskim biurze ubezpieczycieli komunikacyjnych

Ustawa ta określa rodzaje ubezpieczeń obowiązkowych (ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej lub ubezpieczenia mienia), reguluje działalność Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego (rozszerzając dotychczasowy o kwestie udzielania pomocy finansowej zakładowi ubezpieczeń, który przejmuje portfel ubezpieczeń obowiązkowych, i wprowadzając obowiązek prowadzenia rejestru umów ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego oraz rejestru zdarzeń powodujących odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń z tytułu takich umów ubezpieczenia), jak również reguluje kwestie funkcjonowania Polskiego Biura Ubezpieczeń Komunikacyjnych.

Do najistotniejszych zapisów tej ustawy – ze względu na ewentualne następstwa dla zakładów ubezpieczeń, jak i konsumentów – należą:

- artykuł 25. rozszerzający zakres obowiązywania umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego na wszystkie kraje UE oraz Chorwacji, Islandii, Norwegii i Szwajcarii zamiast wykupywanej dotychczas tzw. Zielonej Karty. Jednocześnie zniesiono obowiązek okazania Zielonej Karty przy wjeździe pojazdem na terytorium Polski dla obywateli wszystkich wymienionych w poprzednim zdaniu państw,
- zgodnie z tzw. czwartą dyrektywą komunikacyjną, dla poprawy sytuacji osób poszkodowanych w wypadkach poza granicami ich krajów zamieszkania (nieznajomość procedur, trudności językowe), ustawa dała podstawę prawną do funkcjonowania trzech nowych instytucji:
  - o reprezentanta ds. roszczeń – przedstawiciela zakładu ubezpieczeń w innym państwie, który reprezentuje zakład ubezpieczeń wobec osób poszkodowanych i który zajmuje się procesem likwidacji szkód komunikacyjnych w imieniu reprezentowanego zakładu;
  - o ośrodka informacji, zajmującego się prowadzeniem rejestru umów ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego, gromadzącego informacje o reprezentantach ds. roszczeń oraz organów odszkodowawczych w innych państwach UE¹⁷;
  - o organ odszkodowawczy, który w określonych przypadkach będzie bezpośrednio zaspokajał roszczenia poszkodowanych, sam zaś będzie dochodził roszczenia zwrotnego od zakładu ubezpieczeń, z którym umowę ubezpieczenia miał podpisaną sprawca wypadku (jeśli nie będzie można zidentyfikować sprawcy, roszczenie zwrotne będzie dochodzone od właściwego funduszu gwarancyjnego),
- dostosowano wysokości sum gwarancyjnych z tytułu umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego do tych wskazywanych w dyrektywie, tj. 350 tys. EUR na każdego poszkodowanego oraz 200 tys. EUR w odniesieniu do szkód rzeczowych na jedno zdarzenie¹⁸.

Ustawa o pośrednictwie ubezpieczeniowym

Celem ustawy było dostosowanie przepisów prawa polskiego do dyrektywy w sprawie pośrednictwa ubezpieczeniowego¹⁹.

Ustawa w tym zakresie:

- w artykule 11. określa zasady odpowiedzialności cywilnej agentów ubezpieczeniowych: za agentów współpracujących tylko z jednym towarzystwem w danym dziale ubezpieczeń²⁰ odpowiada dane towarzystwo, zaś agenci ubezpieczeniowi pracujący na rzecz więcej niż jednego zakładu ubezpieczeń²¹ mają obowiązek posiadania polisy odpowiedzialności cywilnej agenta ubezpieczeniowego;
- definiuje rodzaj i zakres informacji, jakie agent zobowiązany jest przekazać klientowi²²;
- umożliwia podejmowanie działalności agencyjnej w innych państwach członkowskich UE w oparciu o wpis do właściwego rejestru, prowadzonego przez organ nadzoru w kraju macierzystym agenta.

Analogiczne regulacje dotyczą prowadzenia działalności brokera ubezpieczeniowego²³.

Zaznaczyć należy, że choć nowe ustawodawstwo oznacza harmonizację prawa polskiego z ogólnowspólnotowym, to nie należy go jednak traktować jako całkowitego i dosłownego ujednoczenia. dyrektywy bowiem wskazują określony kierunek działania, a o kształcie konkretnych rozwiązań decydują uwarunkowania lokalne, związane z regulacjami obowiązującymi w okresie przez przystąpieniem danego kraju do UE.

3. Skutki wejścia Polski do UE dla rynku ubezpieczeń

Generalne rozważania na temat skutków przystąpienia Polski do UE powinno poprzedzić zastrzeżenie, iż w momencie pisania artykułu, czyli po około ośmiu miesiącach od akcesji, w odniesieniu do obszarów będących przedmiotem naszych obserwacji w przeważającej części przypadków możemy mówić wyłącznie o określonych, zaczynających zarysowywać się tendencjach czy symptomach niż o konkretnych zmianach, możemy określać szanse i zagrożenia płynące z wprowadzonych zmian zarówno dla usługodawców, jak i konsumentów, zamiast mówić o faktycznych skutkach tychże zmian. Dzieje się tak z trzech powodów:

- przy wprowadzaniu w życie uregulowań bezpośrednio odnoszących się do funkcjonowania zakładów ubezpieczeń i pośredników ubezpieczeniowych, jak wcześniej zaznaczono, uregulowania zbliżone do standardów wspólnotowych wprowadzono już znacznie wcześniej, czego konsekwencją był brak zauważalnych, radykalnych przetasowań pozycji rynkowych poszczególnych zakładów ubezpieczeń oraz, w zasadzie kosmetycznych, zmian w układzie „zakład ubezpieczeń – konsument”;
- wynegocjowanie przez Polskę w wielu obszarach tzw. okresów przejściowych, dzięki którym albo instytucje, choć zobowiązane do wprowadzenia nowych regulacji, mogą, np. z powodów kosztowych odwlec ten moment, albo określone grupy konsumentów zainteresowanych nowymi regulacjami mają ograniczony lub wręcz uniemożliwiony dostęp do danego segmentu rynku i w konsekwencji nie są oni w stanie wymusić na usługodawcach wprowadzenia określonych rozwiązań²⁴;
- rozwój rynku ubezpieczeń w danym kraju (zarówno ubezpieczeń majątkowych, jak i życiowych) bezpośrednio związany jest ze wzrostem gospodarczym oraz wzrostem zamożności obywateli, a fakt przystąpienia Polski do UE procesy te niewątpliwie zintensyfikuje. Niemniej jednak, opierając się na obserwacji rozwoju sytuacji w innych krajach Wspólnoty, trudno jest w chwili obecnej jednoznacznie przewidzieć, czy będzie to wzrost o charakterze skokowym, czy może raczej bardzo powolna i ledwie dostrzegalna zmiana jakościowa i ilościowa²⁵.

Kierunki rozwoju rynku

Na podstawie zamieszczonego poniżej porównania danych o stanie rynku ubezpieczeń w Polsce i pozostałych krajach UE możemy wnioskować o ogólnych tendencjach rozwoju tego sektora gospodarki w Polsce w kolejnych latach.

Rozszerzanie UE o kolejne kraje powodowało w przypadku niektórych krajów wstępujących zdecydowane przyspieszenie tempa wzrostu PKB, nie należy jednak oczekiwać, iż to tempo wzrostu (jeśli w ogóle wystąpi) bezpośrednio przełoży się na równie dynamiczny rozwój sektora ubezpieczeń w Polsce. Stać się tak może z kilku powodów:

- chociaż Polska jest krajem, gdzie poziom penetracji ubezpieczeniowej jest w porównaniu do innych krajów tzw. „starej Unii” relatywnie niski²⁶, rozwój rynku ubezpieczeń obciąża relatywnie dobry poziom zabezpieczenia społecznego (emerytury, renty, zasiłki, opieka medyczna), co powoduje, że dodatkowo płatne usługi tego typu nie cieszą się popularnością (niska zamożność oraz niski poziom świadomości osób prywatnych i firm o kapitale rodzimym);
- brak wypracowanych standardów kompleksowej oferty i obsługi, szczególnie w przypadku klienta indywidualnego;
- brak przygotowanej infrastruktury technicznej dla nowych kanałów dystrybucji oraz regulacje prawne utrudniające wykorzystywanie tych kanałów;
- struktura składki zbieranej w Polsce i zależność podstawowych źródeł jej pozyskiwania od czynników pozaubezpieczeniowych czy nawet pozaekonomicznych²⁷;
- rosnąca popularność ubezpieczania zwłaszcza majątku międzynarodowych korporacji w ramach tzw. programów światowych oraz konkurencja ze strony zagranicznych zakładów ubezpieczeń, które po 1 maja 2004 r. mogą działać na terenie Polski bez konieczności zakładania firmy.

Uwzględniając wpływ powyższych czynników, możemy spodziewać się – choć nie w tak krótkiej perspektywie czasowej, jak początkowo można było zakładać – zmian ilościowych i jakościowych w sektorze ubezpieczeń.

Kierunek zmian ilościowych możemy nakreślić, opierając się na danych z tabeli 1. W przypadku Polski już w chwili obecnej możemy stwierdzić wysoki poziom koncentracji kapitału zagranicznego (zwłaszcza z krajów członkowskich UE, bowiem jedynie kilka zakładów ubezpieczeń w dziale pierwszym lub drugim reprezentuje kapitał zagraniczny z kraju nie należącego do UE) oraz niewielką – porównaniu do innych krajów UE – liczbę zakładów ubezpieczeń, które działają w formie oddziału. Pozwala to przewidywać, że w najbliższych latach zdecydowanie wzrośnie liczba zakładów ubezpieczeń, które na rynku polskim działać będą właśnie w formie oddziału firmy z siedzibą w innym kraju UE. Oprócz przytoczonych statystyk za tą tezę przemawiają dodatkowo dwa fakty: po pierwsze w chwili obecnej nie jest właściwie możliwa akwizycja przez zagranicznego inwestora branżowego żadnego podmiotu – towarzystwa o znacznym udziale rynkowym²⁸; a po drugie niewątpliwie prościej, taniej i szybciej wejść na ten rynek poprzez powołanie do życia oddziału, dedykowanego choćby obsłudze jednego lub kilku podmiotów²⁹.

Do głębszej penetracji polskiego rynku ubezpieczeń przez kapitał zagraniczny – oprócz wyżej wymienionych czynników – mogą przyczynić się również tzw. transakcje transgraniczne³⁰, przy czym należy spodziewać się, że czyn-

nik ten będzie miał ograniczone znaczenie w kształtowaniu układu rynkowego. Z danych porównawczych krajów tzw. „starej Unii” o najlepiej rozwiniętym rynku ubezpieczeń³¹ wynika, że mimo kilkuletniego otwarcia rynków, umowy ubezpieczenia sprzedawane jako usługi transgraniczne stanowią (z jednym lub dwoma wyjątkami) maksymalnie 2% w całości portfela sprzedawanych w krajach UE usług ubezpieczeniowych. Przyczyn takiego stanu należy doszukiwać się przede wszystkim w:

- słabym stopniu przygotowania stosownych rozwiązań i oferty dla klientów z innych państw UE ze strony usługodawców³²;
- słabej znajomości języków obcych wśród pośredników i klientów;
- słabej znajomości faktu dostępności oferty transgranicznych usług ubezpieczeniowych wśród pośredników i klientów;
- utrzymujących się znaczących różnicach w obowiązujących zakładach ubezpieczeń procedurach informowania i obsługi klientów;
- braku lub szczupłości bazy danych, na podstawie której zakłady ubezpieczeń mogłyby szacować ryzyko dla ubezpieczeń zawieranych w formie transakcji transgranicznych;
- barierach kosztowych, np. transferu składki za granicę³³ czy organizacji procesu likwidacji szkody oraz wypłacenia odszkodowania w innym państwie
- miejscu zamieszkania klienta czy miejscu położenia nieruchomości.

Zmian jakościowych można oczekiwać również w proporcjach wolumenu składki zbieranej przez zakłady ubezpieczeń na życie i zakłady ubezpieczeń nie na życie. Obserwując kształtowanie się tych proporcji w krajach tzw. starej UE³⁴ oraz dominujące tendencje rozwoju polskiego rynku ubezpieczeń ostatnich lat³⁵, wysnuć można wniosek, iż wraz ze wzrostem poziomu zamożności społeczeństwa, wzbogacaniem się oferty ubezpieczeniowej (zwłaszcza w dziale ubezpieczeń na życie o ubezpieczenia o charakterze wybitnie inwestycyjnym), wzrostem świadomości ubezpieczeniowej oraz zauważalnym już dziś wycofywaniem się państwa z pozycji niejako narzucającej obywatelom formy zabezpieczenia społecznego na rzecz zachowań zachęcających do korzystania (bez przymusu!) z możliwości w tym obszarze nasilać się będzie tendencja do wyrównania (w dalszej perspektywie przekroczenia) poziomu składek pozyskiwanego przez towarzystwa działu ubezpieczeń na życie z tymi nie na życie. Kolejnym bodźcem do szybszego rozwoju rynku ubezpieczeń na życie będzie ograniczanie poziomu stopnia zabezpieczenia społecznego poprzez wydłużanie się średniej długości życia, obniżanie stóp zastąpienia³⁶ oraz planowane zmiany w zakresie ubezpieczeń zdrowotnych³⁷.

Zaobserwowane do końca 2004 r. skutki

O ile z wyżej przytaczanych już powodów można mówić o spodziewanych generalnych tendencjach rozwoju rynku ubezpieczeń, to – zdaniem autora – pierwsze efekty rozpoczęcia obowiązywania regulacji prawnych związanych bezpośrednio z przystąpieniem Polski do UE da się uchwycić w następujących w czterech obszarach szeroko pojętego rynku ubezpieczeniowego:

- zmiany ilościowe wśród firm oferujących usługi ubezpieczeniowe oraz rozszerzenie obszaru działania oferentów;
- kwestii formalnych, jakie musi spełniać umowa ubezpieczenia oraz procedury jej zawierania;
- pośrednictwa (kanałów dystrybucji) w sprzedaży produktów ubezpieczeniowych;
- ubezpieczeń tzw. komunikacyjnych, a w szczególności ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego.

Zmiany ilościowe wśród firm oferujących usługi ubezpieczeniowe oraz rozszerzenie obszaru działania oferentów

Wejście Polski do UE spowodowało poszerzenie oferty ubezpieczeniowej dostępnej na krajowym rynku. Do grudnia 2004 r. zainteresowanie sprzedażą swoich usług w Polsce wyraziło prawie 140 zakładów ubezpieczeń z innych państw Wspólnoty. W tym samym czasie – korzystając z możliwości jakie stworzyło wprowadzenie przepisów prawa, których mowa była w części II – trzy Oddziały Główne firm z państw UE przekształciły się w oddziały firm nie podlegające polskiemu nadzorowi ubezpieczeniowemu.

Choć zakłady ubezpieczeń z siedzibą w Polsce były do chwili wejścia Polski do UE zdecydowanie mniej ekspansywne niż ich zagraniczni (zwłaszcza zachodnioeuropejscy) konkurenci³⁸, do końca 2004 r. cztery kolejne firmy (po dwie z działu ubezpieczeń na życie i działu ubezpieczeń nie na życie) zgłosiły zamiar oferowania swoich usług na terenie innych państw UE³⁹.

Treść umowy ubezpieczenia i formalności przy jej zawarciu

Nowelizacja obowiązujących już regulacji lub wprowadzenie nowych miało na celu wzmocnienie pozycji ubezpieczającego, jako konsumenta wobec zakładu ubezpieczeń⁴⁰. Dotyczyły one, m.in.:

- wprowadzenia obowiązku doręczania tekstu ogólnych warunków ubezpieczenia przed zawarciem umowy;
- określenia treści, które muszą znaleźć się w tekście ogólnych warunków ubezpieczenia;
- zobowiązania zakładu ubezpieczeń do poinformowania ubezpieczającego o sposobie i trybie składania skarg i zażaleń w związku z zawartą umową.

Skutki dla pośredników ubezpieczeniowych

Pod koniec 2003 roku według danych organu nadzoru⁴¹, który dokonywał rejestracji pośredników, w Polsce funkcjonowało ponad 300 tys. podmiotów trudniących się pośrednictwem ubezpieczeniowym⁴². Początek roku 2004 przyniósł jednak grupę regulacji prawnych, których celem miało być z jednej strony udoskonalenie sposobu ewidencjonowania (a zatem i nadzoru) pośredników ubezpieczeniowych, z drugiej zaś polepszenie ochrony konsumenta przed nierzetelnymi pośrednikami. Rozwiązaniem niejako przetasowującym rynek pośredników ubezpieczeniowych było wprowadzenie – zgodnie z wytycznymi

zawartymi w dyrektywach – obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej dla pośredników współpracujących z więcej niż jednym zakładem ubezpieczeń w danym dziale⁴³. Ze względu na wysoką sumę gwarancyjną (w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2004 było to 50 tys. EUR, później 1,5 mln EUR), a tym samym i na wysoką składkę ubezpieczeniową, pewna grupa pośredników zdecydowała się zakończyć działalność lub ograniczyć ją do sprzedaży produktów tylko jednego towarzystwa ubezpieczeniowego. W konsekwencji proces ten doprowadził do uporządkowania rynku i zmniejszenia się liczby pośredników poprzez wyjście z rynku pośredników drobnych, wykonujących czynności agencyjne najczęściej dodatkowo do głównej działalności innego rodzaju⁴⁴.

Obie tendencje: wychodzenia z rynku małych pośredników (lata 2002 i 2003) oraz przekształcania się pośredników multi w pośredników wyłącznych potwierdza również fakt, że na koniec 2004 r. tylko ok. 10% wszystkich pośredników miało status pośrednika multi (zobowiązujący do wykupienia polisy odpowiedzialności cywilnej) oraz że zaledwie 7% wszystkich pośredników deklarowało wykonywanie działalności agencyjnej jako uzupełniającej do działalności podstawowej.

Jednocześnie na znaczeniu zyskują kanały dystrybucji takie jak banki⁴⁵ oraz inne podmioty⁴⁶, sprzedające ubezpieczenia, gdzie cena wliczona jest w cenę produktu, którego ochrona ubezpieczeniowa dotyczy.

Procesem wpisującym się w opisane powyżej porządkowanie rynku pośredników ubezpieczeniowych jest również zaobserwowane w roku 2004 drastyczne zmniejszenie się liczby osób faktycznie wykonujących czynności agencyjne (czynności związane ze sprzedażą polis ubezpieczeniowych i obsługą posprzedażną). Na dzień 31 grudnia 2004 r. odnotowano we właściwym rejestrze organu nadzoru zaledwie ok. 71 tys. nazwisk⁴⁷.

Przy okazji omawiania skutków wejścia Polski do UE w obszarze pośrednictwa ubezpieczeniowego nie należy zapomnieć też o tym, że choć – zgodnie ze wspomnianą w części pierwszej opracowania dyrektywą dotyczącą zawierania umów na odległość (handlu elektronicznego) – wprowadzono w Polsce nie tylko formalną, ale i faktyczną możliwość zawierania umów ubezpieczenia przez sieć Internet, ten kanał dystrybucji nie cieszy się szczególną popularnością, nie stanowiąc na chwilę obecną i – w ocenie autora – co najmniej w kilkuletniej perspektywie realnego zagrożenia dla „bardziej tradycyjnych” kanałów dostępu do usług ubezpieczeniowych. Wystarczy wspomnieć, że za jego pośrednictwem pozyskano w roku 2004:

- w przypadku ubezpieczeń na życie – 33 tys. zł;
- w przypadku ubezpieczeń nie na życie – 276 tys. zł⁴⁸.

Ubezpieczenia komunikacyjne

W tym obszarze rynek ubezpieczeń w latach kolejnych definiować będą następujące dwa parametry:

- liczba aut sprowadzanych z innych krajów UE;
- zmiana wielkości odszkodowań wypłacanych przez zakłady ubezpieczeń

z tytułu zawieranych umów ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego.

Otwarcie się polskiego rynku w związku z wejściem do UE spowodowało masowy napływ pojazdów używanych. Według danych Służby Celnej⁴⁹ w okresie od maja do końca listopada 2004 sprowadzono do kraju łącznie 697.980 pojazdów, z czego 690.666 były to auta pochodzące z innych krajów Unii Europejskiej. Dla porównania, od stycznia do końca kwietnia granice Polski przekroczyło jedynie nieco ponad 16 tys. aut używanych z zagranicy. Oczywiście właściciele tych pojazdów zobowiązani są do wykupienia ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej w związku z ruchem pojazdów, co naturalnie wpłynęło na poziom pozyskiwanej składki oraz wypłacanych odszkodowań⁵⁰. Jednocześnie zauważyć możemy, że kwotowy przyrost pozyskiwanej składki nie nadążył za przyrostem wypłacanych z tytułu zawartych umów odszkodowań, co faktycznie oznacza pogorszenie się rentowności tego typu ubezpieczenia dla zakładu ubezpieczeń. Uwzględniając dla tego segmentu ubezpieczeń dodatkowo koszty, jakie zakłady ubezpieczeń poniosły przy tworzeniu rejestru umów ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej, koszty utrzymywania reprezentantów zagranicznych (wymogi narzucone przez UE) oraz fakt, że polscy kierowcy bez dodatkowych formalności (wykupu tzw. Zielonej Karty) mogą podróżować po UE, można przewidzieć, że na pewno wszystko to doprowadzi do podniesienia cen za ten rodzaj polis.

Inne ubezpieczenia działu II / nie na życie

Tabela 8. pokazuje zwiększenie się przypisu pozyskiwanej składki w również w innych (niż komunikacyjne) grupach ubezpieczeń działu nie na życie. W zdecydowanej większości przypadków za (bezpośrednią lub pośrednią) przyczynę takich tendencji rozwojowych można uważać przystąpienie Polski do UE. Przykładem niech będą tu:

- ubezpieczenia w pozycji 13 tabeli – ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej np. z tytułu wykonywanego zawodu, posiadania gospodarstwa rolnego itp., gdzie motorem dynamicznego wzrostu stało się wymuszenie przez prawodawstwo unijne obowiązku posiadania takiego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej czy dopływ gotówki na wieś w postaci dopłat bezpośrednich lub z powodu podwyższających się cen żywności;
- ubezpieczenia w pozycjach 7, 14, 16, 17 – związane bezpośrednio z wymianą towarów i usług, która to wymiana została zintensyfikowana dodatkowo przez akcesję Polski do UE (swoboda dostępu do rynku, likwidacja barier cennych etc.).

Zaobserwowane tendencje powinny – zdaniem autora – utrzymywać się również w latach następnych.

Mówiąc o innych niż komunikacyjne ubezpieczeniach nie na życie, należy wspomnieć o zjawisku, które – wbrew wprowadzonym regulacjom unijnym – nie miało aż tak wielkiego zasięgu: chodzi o brak spodziewanego spadku przypisu składki z tytułu ubezpieczeń pokrywających koszty leczenia za granicą w zwią-

ku z objęciem obywateli Polski powszechnym ubezpieczeniem zdrowotnym na terenie całej UE (formularz E111). Tłumaczone jest to faktem, że co prawda odsetek osób wykupujących tego typu ubezpieczenie w całej masie podróżujących za granicę zaraz po dniu akcesji zmalał, ale zwiększyła się za to liczba osób wyjeżdżających za granicę⁵¹. Jednocześnie firmy oferujące ubezpieczenia dla turystów zwracają uwagę potencjalnym klientom, że polisy turystyczne gwarantują pokrycie kosztów leczenia w znacznie szerszym zakresie niż świadczenia państwowe. Ponadto w większości krajów UE pacjenci korzystający z usług społecznej służby zdrowia współuczestniczą w kosztach leczenia, zatem obywatel RP korzystający z usług medycznych w danym kraju na podstawie formularza E-111 będzie również zobowiązany pokryć samodzielnie niektóre koszty, bez możliwości uzyskania ich refundacji z NFZ.

Podsumowanie

O ile w części pierwszej i drugiej precyzyjnie opisano system prawny Unii Europejskiej i scharakteryzowano akty prawne, kształtujące sektor ubezpieczeń zarówno po stronie oferentów (zakładów ubezpieczeń), jak i konsumentów (ubezpieczających), to przyznać należy, że ze względu na dalsze kształtowanie się polskiego prawa ubezpieczeniowego – na co wielokrotnie zwracano uwagę⁵² – oraz ze względu na zaledwie dwunastomiesięczny okres, jaki upłynął od dnia akcesji, trudno jest – poza niewieloma wymienionymi w artykule przykładami – mówić o rzeczywistych konsekwencjach wejścia Polski do Unii Europejskiej w kwestii kształtowania się porządku na rynku ubezpieczeń. Aby taka ocena mogła być w pełni rzetelną, z jej sformułowaniem należałoby odczekać minimum 5 lat.

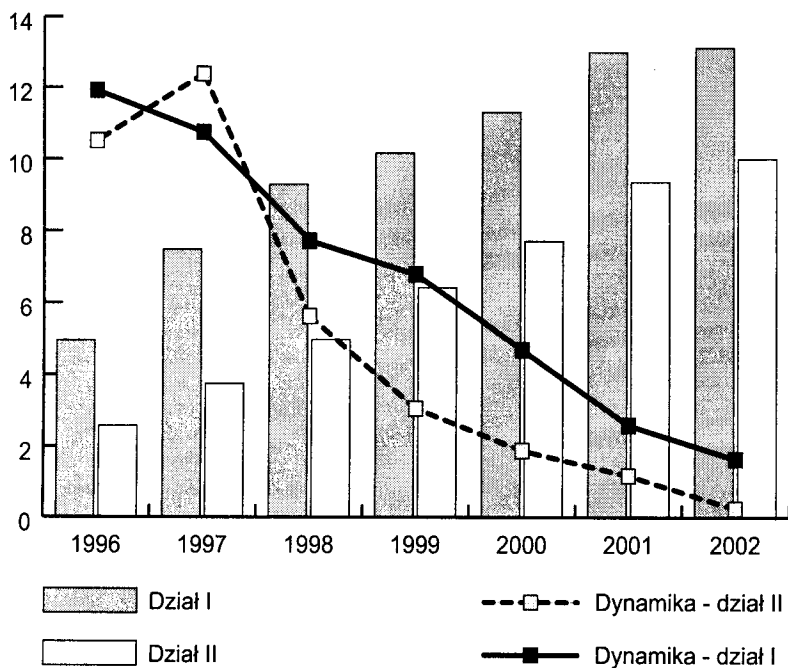
Aneks - Tabele i wykresy

	1992	1996	2001
Unia Europejska			
zakłady ubezpieczeń	4090	3972	3575
oddziały zakładów z innych krajów UE	694	676	728
oddziały zakładów z krajów nie należących do UE	194	184	148
razem	4978	4832	4451
Polska			
zakłady ubezpieczeń	27	50	70
oddziały zakładów z innych krajów UE	0	0	2
oddziały zakładów z krajów nie należących do UE	0	0	0
razem	27	50	72

Tab. 1. Porównanie struktury podmiotowej rynku ubezpieczeń w Polsce i 15 krajach tzw. starej Unii w wybranych latach. Źródło: dane polskie – KNUiFE, dane zagraniczne - European Insurance in Figures: Basic Data 2003, Complete Data 2002, CEA 2004.

kraj	Ubezpieczenia na życie		Ubezpieczenia nie na życie	
	% sprzedaży		% sprzedaży	
	Oddziały	Transakcje transgraniczne	Oddziały	Transakcje transgraniczne
Belgia	0,6	0,1	13,3	0,6
Francja	b.d.	b.d.	1,9	0,2
Hiszpania	0,6	b.d.	1,4	0,2
Irlandia	1,3	30,4	2,8	18,7
Luksemburg	1,2	55,6	1,1	13,8
Niemcy	b.d.	0,1	0,8	0,2
W. Brytania	b.d.	b.d.	0,7	1,4
Włochy	b.d.	b.d.	1,6	0,1

Tab. 2. Obecność zakładów ubezpieczeń wybranych krajów UE na terenie innych krajów UE w roku 1999. Źródło: European Insurance in Figures: Basic Data 2003, Complete Data 2002, CEA 2004.

Wykres 1. Tendencje w rozwoju wielkości składki pozyskanej z ubezpieczeń na życie (dział I) i nie na życie (dział II) w Polsce w latach 1996-2002. Źródło: KNUiFE.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Belgia							
Nie na życie	2822.299	3031.915	3036.054	3197.139	3355.203	3638.932	4257.886
Na życie	1165.753	1634.486	1688.764	1854.453	1970.418	1906.34	2706.752
Dania							
	3430.931	3589.452	3720.397	3824.224	3779.944	3977.289	4088.701
	4413.186	5300.204	5811.099	6802.902	6599.637	7310.882	8132.167
Francja							
	:	37191.993	36311.233	36031.99	36958.896	38265.677	:
	63472.567	60987.428	55612.846	33397.286	33687.332	38238.146	:
Hiszpania							
	4735.681	5311.276	5093.443	5316.238	6235.887	7644.705	8638
	4541.012	5847.252	7147.914	6915.303	9669.148	12048.94	8119
Niemcy*							
	:	71598.919	70302.589	69937.993	71485.763	73216	76040
	47497.799	49197.189	50114.031	52201.734	58836.913	61048	62160
Portugalia							
	1048.112	:	1226.621	1357.433	1494.945	1728.877	1590.433
	1123.811	1395.571	1260.857	1605.913	2123.654	2572.999	3034.823
Polska							
	:	1338.834	2021.689	2508.405	2744.262	3053.781	3511.447
	:	695.486	1012.742	1341.904	1731.563	2079.48	2521.707

Tab. 3. Składka pozyskana z ubezpieczeń nie na życie / na życie w latach 1995 – 2001 w mil. EUR (w ECU do dnia 31.12.1998) w wybranych krajach UE. * od 1991 włącznie z byłym NRD. Źródło: EUROSTAT.

	Wartość (w tys. zł)		Dynamika (w %)	Udział w wartości ogółem (w %)	
	2003	2004		2003	2004
Składka przypisana brutto	24 769 953	27 630 588	111,55 (106,91)*	100,00	100,00
Dział I / na życie	11 167 288	12 738 721	114,07 (112,78)	45,08	46,10
Dział II / nie na życie	13 602 665	14 891 867	109,48 (102,53)	54,92	53,90
Składka przypisana brutto ogółem na I mieszkańca (w zł)					
	649	724	111,60 (106,99)	100,00	100,00
Dział I / na życie	292	334	114,12 (112,86)	45,08	46,10
Dział II / nie na życie	356	390	109,53 (102,60)	54,92	53,90

Tab. 4. Składka przypisana brutto w latach 2003 i 2004. * W nawiasach podano dynamikę dla okresu 2003/2003. Źródło: KNUJIFE.

	na dzień 31.12.1998	na dzień 31.12.1999	na dzień 31.12.2000	na dzień 31.12.2001	na dzień 31.12.2002	na dzień 31.12.2003	na dzień 31.12.2004
Umowy agencyjne zawarte z:							
osobami fizycznymi	30 968	37 337	40 208	33 362	26 201	26 246	b.d.
osobami prawnymi	500	1 057	1 481	1 324	1 727	573	b.d.
podmiotami bez osobowości prawnej	569	210	326	251	186	145	b.d.
Dział I	32 037	38 604	42 015	34 937	28 114	26 964	b.d.
Umowy agencyjne zawarte z:							
osobami fizycznymi	20 648	28 885	33 030	35 057	34 523	39 378	b.d.
osobami prawnymi	2 934	2 285	3 149	2 929	2 982	2 167	b.d.
podmiotami bez osobowości prawnej	4 390	4 484	3 279	3 970	2 809	468	b.d.
podmiotami „zwolnionymi”**	2 202	2 132	2 682	2 214	2 896	3 111	b.d.
Dział II	30 174	37 786	42 140	44 170	43 210	45 124	b.d.
Razem	62 211	76 390	84 155	79 107	71 324	72 088	42 428

Tab. 5. Umowy agencyjne zawarte z zakładami ubezpieczeń w latach 1998-2004. * Podmioty „zwolnione” to przedsiębiorcy, którzy zostali zwolnieni z obowiązku wykonywania działalności agencyjnej wyłącznie przy pomocy osób fizycznych posiadających zezwolenie. Źródło: KNUIFE.

		Wartość składki przypisanej brutto (w tys. zł)			
		2002	2003	2004	
Sprzedaż bezpośrednia		4 120 868	4 494 918	4 600 739	
Agenci ubezpieczeniowi	osoby fizyczne	3 581 634	3 288 955	3 357 978	
	osoby prawne	Banki	68 203	694 658	1 433 844
		pozostałe osoby prawne	838 540	1 951 729	2 118 594
	podmioty bez osobowości prawnej	917 110	120 123	31 511	
	podmioty działające na podstawie zwolnienia organu nadzoru	87 077	108 915	b.d.	
Brokerzy ubezpieczeniowi i reasekuracyjni	osoby fizyczne	282 717	321 378	72 116	
	osoby prawne	5 414	22 531	358 367	
Inne kanały dystrybucji		b.d.	163 716	504 232	
Razem		9 901 564	11 166 923	12 477 380	

Tab. 6. Składka ubezpieczeniowa pozyskiwana przez różne rodzaje pośredników w Polsce w dziale I (ubezpieczenia na życie). Źródło: KNUiFE.

		Wartość składki przypisanej brutto (w tys. zł)			
		2002	Razem w 2003	Razem w 2004	
Sprzedaż bezpośrednia		3 990 773	3 835 455	3 828 147	
Agenci ubezpieczeniowi	osoby fizyczne	5 192 137	5 311 138	5 920 120	
	osoby prawne	Banki	5 650	6 973	20 219
		pozostałe osoby prawne	945 432	1 226 785	1 475 459
	podmioty bez osobowości prawnej	822 458	589 301	437 748	
	podmioty działające na podstawie zwolnienia organu nadzoru	351 220	384 343	526 940	
Brokerzy ubezpieczeniowi i reasekuracyjni	osoby fizyczne	371 111	401 118	499 533	
	osoby prawne	1 295 549	1 586 775	1 769 130	
Inne kanały dystrybucji		279 721	247 300	414 572	
Razem		13 254 054	13 589 189	14 891 867	

Tab. 7. Składka ubezpieczeniowa pozyskiwana przez różne rodzaje pośredników w Polsce w dziale II (ubezpieczenia nie na życie). Źródło: KNUiFE.

	po 1 kw. 2004	po 2 kw. 2004	po 3 kw. 2004
liczba polis	12313363	12485484	13038980
składka w tys. PLN	1246931	2376796	3344513
odszkodowania w tys. PLN	664040	1315524	1986550

Tab. 8. Liczba polis, składka i odszkodowania związane z ubezpieczeniem odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego w Polsce w roku 2004. Źródło: KNUIFE.

	1-2 kw.2004	2-3 kw.2004
dynamika liczby polis	101,40%	104,43%
dynamika pozyskanej składki	190,61%	140,72%
dynamika wypłaconych odszkodowań	198,11%	151,01%

Tab. 9. Dynamika liczby polis, składki i odszkodowań związanych z ubezpieczeniem odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego w Polsce w roku 2004. Źródło: KNUIFE.

Grupa ubezpieczeń	Rodzaj ubezpieczenia	Wartość (w tys. zł)		Dynamika (w %)	Udział w wartości ogółem (w %)	
		2003	2004		2003	2004
1	Ubezpieczenia wypadku	630 192	673 689	106,90	4,72	4,63
2	Ubezpieczenie choroby	144 880	144 047	99,42	1,09	0,99
3	Ubezpieczenie casco pojazdów lądowych	4 040 334	4 427 306	109,58	30,28	30,40
4	Ubezpieczenie casco pojazdów szynowych	1 313	2 873	218,77	0,01	0,02
5	Ubezpieczenie casco statków powietrznych	13 535	15 594	115,21	0,10	0,11
6	Ubezpieczenie żeglugi morskiej i śródlądowej	77 851	83 050	106,68	0,58	0,57
7	Ubezpieczenie przedmiotów w transporcie	105 753	119 695	113,18	0,79	0,82
8	Ubezpieczenie szkód spowodowanych żywiołami	1 562 484	1 680 190	107,53	11,71	11,54
9	Ubezpieczenie pozostałych szkód rzeczowych	1 004 114	1 067 346	106,30	7,53	7,33
10	Ubezpieczenie OC wynikającej z posiadania i użytkowania pojazdów lądowych z napędem własnym	4 582 096	4 943 596	107,89	34,34	33,94
11	Ubezpieczenie OC wynikającej z posiadania i użytkowania pojazdów powietrznych	37 815	20 256	53,57	0,28	0,14
12	Ubezpieczenie OC za żeglugę morską i śródlądową, wynikającej z posiadania i użytkowania statków żeglugi śródlądowej i statków morskich	20 460	19 360	94,62	0,15	0,13
13	Ubezpieczenie OC nie ujętej w grupach 10-12	520 512	622 981	119,69	3,90	4,28
14	Ubezpieczenie kredytu	204 718	260 112	127,06	1,53	1,79
15	Gwarancja ubezpieczeniowa	112 704	117 687	104,42	0,84	0,81
16	Ubezpieczenie różnych ryzyk finansowych	189 253	262 267	138,58	1,42	1,80
17	Ubezpieczenie ochrony prawnej	7 125	9 317	130,75	0,05	0,06
18	Ubezpieczenie świadczenia pomocy na korzyść osób, które popadły w trudności w czasie podróży lub podczas nieobecności w miejscu zamieszkania	86 472	94 713	109,53	0,65	0,65

Tab. 10. Wzrost wartości składki przypisanej w poszczególnych rodzajach ubezpieczeń w okresie 2003-2004.

Informacje o autorze

Mgr Przemysław Świder – TUiR „Warta” S.A., doktorant SGH.

E-mail: p.swider@wp.pl.

Przypisy

- ¹ Ścisłe mówiąc, umowy są zawierane, a spory rozstrzygane według prawa państwa, w którym leży ubezpieczana nieruchomość, zarejestrowano ubezpieczony pojazd, nabyte zostało ubezpieczenie turystyczne.
- ² Zasada ta mówi, że umowy ubezpieczenia na życie powinny być zawierane a ewentualne spory rozstrzygane według prawa kraju, w którym zamieszkuje ubezpieczana osoba.
- ³ Dyrektywa Rady 72/166/EWG z dnia 24 kwietnia 1972 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw Państw Członkowskich odnoszących się do ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych i egzekwowania obowiązku ubezpieczania od takiej odpowiedzialności; Druga Dyrektywa Rady 84/5/EWG z dnia 30 grudnia 1983 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw Państw Członkowskich odnoszących się do ubezpieczenia w zakresie odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych; Trzecia dyrektywa Rady 90/232/EWG z dnia 14 maja 1990 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw Państw Członkowskich odnoszących się do ubezpieczenia w zakresie odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych; Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2000/26/WE z dnia 16 maja 2000 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw Państw Członkowskich odnoszących się do ubezpieczenia w zakresie odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych, zmieniająca dyrektywy Rady 73/239/EWG i 88/357/EWG (czwarta dyrektywa komunikacyjna).
- ⁴ Dyrektywa 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 maja 1997 r. o ochronie konsumentów w umowach zawieranych na odległość.
- ⁵ Art. 43 traktatu amsterdamskiego.
- ⁶ Dotyczy to również obywateli państw członkowskich, które przystąpiły do Unii 1 maja 2004 r. Kraje te będą musiały natomiast honorować karty obywateli innych państw UE, a same będą mogły skorzystać z okresu przejściowego, nie dłuższego jednak niż do 31 grudnia 2005 r. Do tego czasu ich obywatele będą nadal korzystać z druków E111, upoważniających w tej chwili do korzystania z pomocy medycznej w nagłych wypadkach w czasie krótkich podróży do innych krajów Unii.
- ⁷ Ustawa z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej, Dz.U. z 1996 r. Nr 11, poz. 62 z poz. zmianami.
- ⁸ Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej; Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczeń Komunikacyjnych; Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o nadzorze ubezpieczeniowym i emerytalnym oraz o rzeczniku ubezpieczeniowym; Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o pośrednictwie ubezpieczeniowym, w: Dz. U. nr 124, poz. 1151-1154.
- ⁹ W momencie powstawania tego artykułu znane są jedynie projekty aktów nowelizujących z datą wejścia w życie 15 stycznia 2005 r. i jedynie na tych projektach może bazować autor, przedstawiając wprowadzane rozwiązania oraz przewidując ich konsekwencje w skali makro i mikro.
- ¹⁰ Ogólne warunki ubezpieczenia są de facto częścią umowy ubezpieczenia, jaką klient zawiera z zakładem ubezpieczeń.
- ¹¹ Rozdział 7. Ustawy.
- ¹² Realizacja zasady *"home country control"*.
- ¹³ Jest to bezpośrednia realizacja dyrektywy 2003/83/EC, przy czym w odniesieniu do tej regulacji ustawodawca przewidział stosunkowo długi, bo aż 18-miesięczny okres przejściowy.
- ¹⁴ Przeniesienie na grunt prawa polskiego dyrektywy 87/344/EEC.
- ¹⁵ Organ nadzoru może złożyć sprzeciw, w drodze decyzji, co do nabycia albo objęcia akcji lub praw z akcji krajowego zakładu ubezpieczeń, jeżeli: nabywca albo obejmujący akcje lub prawa z akcji krajowego zakładu ubezpieczeń nie daje rękojmi prowadzenia spraw krajowego zakładu ubezpieczeń w sposób należycie zabezpieczający interesy ubezpieczających, ubezpieczonych,

uposażonych lub uprawnionych z umów ubezpieczenia; środki przeznaczone na nabycie albo objęcie akcji lub praw z akcji krajowego zakładu ubezpieczeń pochodzą z kredytu lub pożyczki albo są w inny sposób obciążone; nabycie albo objęcie akcji lub praw z akcji krajowego zakładu ubezpieczeń przez określony podmiot zagraża obronności, bezpieczeństwu państwa lub bezpieczeństwu i porządkowi publicznemu; wpłaty na akcje pochodzą z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł; nabycie albo objęcie akcji lub praw z akcji krajowego zakładu ubezpieczeń przez określony podmiot stoi w sprzeczności z planami restrukturyzacji sektora lub jego części.

¹⁶ Przyjęcie takiego rozwiązania ma na celu realizację dyrektywy 73/239/EEC w kwestii dopuszczenia do zarządzania zakładem ubezpieczeń osób posiadających odpowiednie kwalifikacje i doświadczenie zawodowe oraz cieszących się dobrą opinią.

¹⁷ W Polsce funkcje te zostały podzielone pomiędzy Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny i Polskie Biuro Ubezpieczycieli Komunikacyjnych.

¹⁸ Art. 36 Ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych.

¹⁹ 2002/92/EC; pośrednikami ubezpieczeniowymi w rozumieniu ustawy są agenci ubezpieczeniowi oraz brokerzy ubezpieczeniowi.

²⁰ Dział I – ubezpieczenia na życie, dział II – ubezpieczenia majątkowe i osobowe.

²¹ Tzw. multiagenci.

²² Zakres pełnomocnictwa, czyli 1) zakres działalności agenta ubezpieczeniowego, ze wskazaniem działu, grup i rodzajów ubezpieczeń; 2) wysokość maksymalnej sumy ubezpieczenia, na jaką agent ubezpieczeniowy może zawrzeć jedną umowę ubezpieczenia; 3) obszar działalności agenta ubezpieczeniowego, a ponadto informację, czy działa na rzecz jednego, czy wielu zakładów ubezpieczeń, oraz podać nazwy tych zakładów.

²³ Artykuł 22., 26., 28., 31. i 31. Ustawy.

²⁴ Klasycznym przykładem dla opisanej sytuacji jest wprowadzenie okresów przejściowych przy nabywaniu prawa własności lub prawa wieczystego użytkowania nieruchomości; na nabycie takiego prawa wymagane jest zezwolenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministra Obrony Narodowej lub – w przypadku nieruchomości rolnych – Ministra Rolnictwa. Na podstawie doświadczeń w praktycznej realizacji stwierdzić można, że już sam stopień skomplikowania procedury i związane z tym nakłady logistyczno-finansowe są wystarczająco dużym utrudnieniem dla wnioskodawców – liczba odmów (choć te mogą być wydawane faktycznie bez uzasadnienia merytorycznego) w porównaniu do liczby składanych wniosków nie jest duża. Więcej w: *Informator o nabywaniu nieruchomości*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2001.

²⁵ Zobrazowaniem takiej sytuacji może być tempo rozwoju gospodarczego Irlandii, Hiszpanii oraz Grecji w latach 1995-2001, kiedy to PKB w przeliczeniu na mieszkańca w pierwszym z tych krajów wzrosło z 99,3 do 128,7 (przy założeniu, że średnie PKB dla wszystkich krajów UE wyniosło 100), Hiszpanii – z 87,5 do 92,3, zaś Grecji – z 72,1 do 73,8; źródło: EUROSTAT.

²⁶ Wielkość zebranej w Polsce składki ubezpieczeniowej w porównaniu do wolumenu składki uzyskanej w pozostałych krajach 15 krajów tworzących UE przed 1 maja 2004 r. stanowiła odpowiednio w latach: 1997 – 0,6%, 2001 – 0,8%, 2002 – 0,8%,

²⁷ Do zagadnienia struktury pozyskiwanej składki ubezpieczeniowej powrócę w dalszej części artykułu.

²⁸ Według danych Komisji Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych udział inwestycji zagranicznych w kapitale podstawowym towarzystw ubezpieczeniowych na dzień 31 grudnia 2004 wyniósł odpowiednio: w przypadku towarzystw ubezpieczeń na życie – 70,32%, zaś w przypadku ubezpieczeń nie na życie – 73,61%; źródło: Rocznik Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych 2004, www.knuife.gov.pl.

²⁹ O wielkości koniecznych inwestycji w przypadku powołania do życia nowego towarzystwa ubezpieczeniowego może świadczyć przykład firmy LINK4, wspólnej inwestycji holenderskiej instytucji finansowej GDII - Global Direct Insurance Investment B.V. oraz izraelskiej firmy Direct Insurance-Financial Investments, Ltd., które w ciągu dwóch pierwszych lat funkcjonowania (2002-2004) zainwestowały ponad 100 mln PLN przy stracie brutto w wysokości 34,5 mln PLN; źródło: www.link4.pl.

³⁰ Transakcje (lub usługi) transgraniczne mogą zaistnieć w trzech formach: zakupu (konsumpcji) usługi za granicą – usługodawca przekracza granicę w celu dokonania sprzedaży usługi w innym

kraju UE; usługobiorca (w tym przypadku ubezpieczający) przekracza granicę w celu nabycia usługi w innym kraju UE; usługodawca i usługobiorca pozostają każdy we własnym kraju przy zawieraniu umowy, a umowa zawarta jest korespondencyjnie (w rozumieniu dosłownym lub za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej).

³¹ Patrz tabela 2.

³² Telefoniczna sonda przeprowadzona przez autora artykułu na początku stycznia 2005 r., a więc ponad 6 miesięcy od momentu akcesji, wykazała, że żadne z towarzystw ubezpieczeń na życie lub nie na życie nie dysponuje podstawowymi dokumentami koniecznymi do zawarcia umowy ubezpieczenia, tj. ogólnymi warunkami ubezpieczenia, drukiem wniosku, drukiem polisy w języku innym niż język polski.

³³ Wystarczy wspomnieć, że koszty dokonania przelewu środków pieniężnych z konta w jednym z większych polskich banków komercyjnych na konto w zagranicznym banku opiewają na co najmniej 70 PLN niezależnie od wielkości transferowanej kwoty (dla porównania tzw. przelewy krajowe, wykonane w ten sam sposób są bezpłatne).

³⁴ Patrz tabela 3.

³⁵ Patrz wykres 1. i tabela 4.

³⁶ Prawo do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę lub inwalidztwo oraz po osiągnięciu wieku emerytalnego jest gwarantowane przez art. 67 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Przepisy wymienionego artykułu stanowią też, że zakres i formy tego zabezpieczenia określają odpowiednie ustawy. Wyraźnie określony zakres gwarancji państwa (zapewnienie wypłat świadczeń emerytalnych) oraz źródło sfinansowania tych gwarancji (budżet państwa) zawarty jest tylko w art. 62 Ustawy. Dotyczy to wyłącznie wypłat emerytur. W przypadku braku środków na te wypłaty budżet państwa musi udzielić Fundusz Ubezpieczeń Społecznych wsparcia finansowego. Im później pracownik przejdzie na emeryturę, tym wyższe otrzyma w przyszłości świadczenie. Szacuje się, że jeśli pracownik odejdzie na emeryturę w wieku 63 lat, a nie 62 lat - jego emerytura wzrośnie o ok. 7%, jeżeli w wieku 65 lat, a nie 64 - o ok. 9%, jeżeli w wieku 66 lat, a nie 65 lat - o ok. 10%. Przewiduje się stopniowe obniżanie składki z obecnej 45% do poziomu 38-39% w 2015r. Będzie to dotyczyć I filaru, zatem proporcje źródeł emerytury między obu obowiązkowymi filarami będą się powoli wyrównywać. Emerytura z I i II filaru, nie wystarczy jednak na życie na odpowiednim poziomie. Zsumowane świadczenia pochodzące z tych dwóch źródeł wystarczą jedynie na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych. U osób zarabiających średnią krajową współczynnik zastąpienia, czyli stosunek emerytury do ostatniego wynagrodzenia, wyniesie jedynie 40-60% wcześniejszych dochodów. Dla osób zarabiających powyżej 2,5 średniej krajowej współczynnik może wynieść tylko 10-20%.

³⁷ Nowe regulacje miałyby przyczynić się do dalszego rozwoju oferty prywatnych ubezpieczeń zdrowotnych.

³⁸ Jedynym Towarzystwem nabywającym udziały w firmach ubezpieczeniowych poza granicami Polski był do 2004 r. Powszechny Zakład Ubezpieczeń S.A.

³⁹ Deklarowanym celem ekspansji miały być rynki Litwy, Łotwy, Estonii, Szwecji oraz Węgier.

⁴⁰ Zmiany te zostały wprowadzone nie przez pakiet nowych ustaw ubezpieczeniowych, ale przez wprowadzenie stosownych zapisów w Kodeksie Cywilnym.

⁴¹ Komisja Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych (wcześniej: Państwowy Urząd Nadzoru Ubezpieczeń).

⁴² Faktycznie osób sprzedających ubezpieczenia było o wiele więcej, ponieważ ówczesny system rejestracji pośredników ujmował jedynie podmioty, a nie rzeczywistą liczbę osób, które prowadziły działalność akwizycyjną.

⁴³ Do tego momentu ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej wymagane było od brokerów ubezpieczeniowych.

⁴⁴ Rozmiar zmian w układzie pośredników ubezpieczeniowych wywołany przede wszystkim podniesieniem do kwoty 1,5 mln. EUR minimalnej sumy gwarancyjnej ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej agenta ubezpieczeniowego pokazuje tabela nr 5.

⁴⁵ Szczególnie dotyczy ubezpieczeń na życie (dział 1); patrz tabela 6.1.

⁴⁶ Szczególnie dotyczy ubezpieczeń nie na życie (dział 2); patrz tabela 6.2.

⁴⁷ Rocznik ubezpieczeń i funduszy emerytalnych 2004, na: www.knuife.gov.pl.

⁴⁸ tamże.

⁴⁹ Dane publikowane na stronie internetowej: www.mf.gov.pl/sluzba_celna.

⁵⁰ Patrz tabela 7.1. i 7.2.

⁵¹ Potwierdzają to m.in. dane zawarte w pozycjach 2 i 18 w tabeli nr 8.

⁵² Planowana na marzec 2005 r. zmiana prawa ubezpieczeniowego nie została jeszcze sfinalizowana poprzez wydanie stosownych aktów wykonawczych.

Bibliografia

Ciamaga, L., Latoszek, E., Michałowska-Gorywoda, K., Oręziak, L. i E. Teichmann. 2002. *Unia Europejska*, Warszawa: PWN.

Czech-Matuszewska, W. 2004. Forum dyskusyjne ubezpieczeń i funduszy emerytalnych. *Rynek ubezpieczeń po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, Zeszyt 2/2004.

European Insurance in Figures: Basic Data 2003, Complete Data 2002, CEA 2004.

Urząd Komitetu Integracji Europejskiej. 2001. *Informator o nabywaniu nieruchomości*, Warszawa.

www.europa.eu.int/comm/eurostat – serwis internetowy Europejskiego Urzędu Statystycznego.

www.knuife.gov.pl – serwis internetowy Komisji Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych.

www.link4.pl – serwis internetowy firmy LINK 4 S.A.

www.mf.gov.pl/sluzba_celna – serwis internetowy Służby Celnej.

www.ukie.gov.pl – serwis internetowy Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej.

Akty prawne organów Unii Europejskiej (w kolejności chronologicznej)

Traktaty i umowy

1. Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Węgla i Stali z 18 kwietnia 1951 r.

2. Traktaty rzymskie z 25 marca 1957 r.

3. Układ zawarty w Schengen w dniu 14 czerwca 1985

4. Jednolity Akt Europejski z 17 lutego 1986 r.

5. Traktat o Unii Europejskiej z 7 lutego 1992 r.

6. Traktat Amsterdamski z 2 października 1997 r.

7. Traktat z Nicei z 26 lutego 2001 r.

Dyrektywy

Ubezpieczenia osobowe i majątkowe

1. Pierwsza dyrektywa Rady 73/239/EWG z dnia 24 lipca 1973 r. w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do podejmowania i prowadzenia działalności w dziedzinie ubezpieczeń bezpośrednich innych niż ubezpieczenia na życie.

2. Dyrektywa Rady 76/580/EWG z dnia 29 czerwca 1976 r. zmieniająca dyrektywę 73/239/EWG w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do podejmowania i prowadzenia działalności w dziedzinie ubezpieczeń bezpośrednich innych niż ubezpieczenia na życie.

3. Dyrektywa 87/344/EWG Rady z dnia 22 czerwca 1987 r. w sprawie koordynacji przepisów ustawowych wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do ubezpieczenia ochrony prawnej.

4. Druga Dyrektywa Rady 88/357/EWG z dnia 22 czerwca 1988 r. w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do ubezpieczeń bezpośrednich innych niż ubezpieczenia na życie i ustanowienia przepisów ułatwiających skuteczne korzystanie ze swobody świadczenia usług oraz zmieniająca dyrektywę 73/239/EWG.

5. Dyrektywa Rady 92/49/EWG z dnia 18 czerwca 1992 r. w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do ubezpieczeń bezpośrednich innych niż ubezpieczenia na życie oraz zmieniająca dyrektywy 73/239/EWG i 88/357/EWG (trzecia dyrektywa w sprawie ubezpieczeń innych niż ubezpieczenia na życie).

Ubezpieczenia komunikacyjne

6. Dyrektywa Rady 72/166/EWG z dnia 24 kwietnia 1972 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw Państw Członkowskich odnoszących się do ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych i egzekwowania obowiązku ubezpieczania od takiej odpowiedzialności (pierwsza dyrektywa komunikacyjna)
7. Druga Dyrektywa Rady 84/5/EWG z dnia 30 grudnia 1983 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw Państw Członkowskich odnoszących się do ubezpieczenia w zakresie odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych.
8. Trzecia dyrektywa Rady 90/232/EWG z dnia 14 maja 1990 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw Państw Członkowskich odnoszących się do ubezpieczenia w zakresie odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych.
9. Dyrektywa Rady 90/618/EWG z dnia 8 listopada 1990 r. zmieniająca, zwłaszcza w zakresie ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów samochodowych, dyrektywę 73/239/EEC i dyrektywę 88/357/EEC w sprawie koordynacji ustaw, rozporządzeń i przepisów administracyjnych dotyczących ubezpieczeń bezpośrednich, innych niż ubezpieczenia na życie.
10. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2000/26/WE z dnia 16 maja 2000 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw Państw Członkowskich odnoszących się do ubezpieczenia w zakresie odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych, zmieniająca dyrektywy Rady 73/239/EWG i 88/357/EWG (czwarta dyrektywa komunikacyjna).

Ubezpieczenia na życie

11. Pierwsza dyrektywa Rady 79/267/EWG z dnia 5 marca 1979 r. w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do podejmowania i prowadzenia działalności w dziedzinie bezpośrednich ubezpieczeń na życie.
12. Dyrektywa Rady 92/96/EWG z dnia 10 listopada 1992 r. w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do bezpośrednich ubezpieczeń na życie, zmieniająca dyrektywy 79/267/EWG i 90/619/EWG (trzecia dyrektywa dotycząca ubezpieczeń na życie).
13. Dyrektywa 2002/83/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 listopada 2002 r. dotycząca ubezpieczeń na życie.

Inne obszary

14. Dyrektywa Rady Europy 84/450/EWG z 10 września 1984 r. w sprawie mylącej reklamy.
15. Dyrektywa 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 maja 1997 r. o ochronie konsumentów w umowach zawieranych na odległość.

Akty prawne organów Rzeczypospolitej Polskiej:

1. Ustawa z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej, Dz. U. z 1996 r. Nr 11, poz. 62 z poz. zmianami.
2. Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej, Dz. U. nr 124, poz. 1151-1154.
3. Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczeń Komunikacyjnych, Dz. U. nr 124, poz. 1151-1154.
4. Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o nadzorze ubezpieczeniowym i emerytalnym oraz o rzeczniku ubezpieczonych, Dz. U. nr 124, poz. 1151-1154.
5. Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o pośrednictwie ubezpieczeniowym, Dz. U. nr 124, poz. 1151-1154, Dz. U. nr 124, poz. 1151-1154.